

10. Слабунова З. З. Компетентностный подход в гражданском образовании / З. З. Слабунова. – Режим доступа : // www.vy-narod.ru/SLAB.DOC
11. Стоунс Э. Психопедагогика. – М., 1984. – 470 с.
12. Цехмістрова Г. С. Управління в освіті та педагогічна діагностика : навч. посіб. для студ. вищ. навч. зал. / Г. С. Цехмістрова, Н. А. Фоменко – К. : Слово 2005. – 280 с.

Войтовская О. Н. Некоторые аспекты педагогической диагностики профессиональной компетентности будущих учителей физической культуры в процессе изучения биологических дисциплин.

В статье указано, что педагогическая диагностика в высшей школе направлена на выявление фактического состояния, специфических особенностей, которые происходят в участниках и в самом процессе педагогического взаимодействия, а также на прогнозирование перспектив этих изменений.

Ключевые слова: педагогическая диагностика, профессиональная компетентность, будущие учителя физической культуры, биологические дисциплины.

VOITOVSKA O. Some aspects of pedagogical diagnostics of professional competence of future teachers of physical culture in the process of studying the biological disciplines.

The article stated that pedagogical diagnostics in high school is aimed at identifying the actual status of specific features that occur in participants and in the pedagogic interaction, as well as forecasting the prospects of these changes.

Keywords: pedagogical diagnostics, professional competence, future teachers of physical culture, biological disciplines.

**Волошанська І. В.
Дрогобицький державний педагогічний
університет ім. І. Франка,
Миськів І. С.**

Національний університет "Львівська політехніка"

РЕАЛІЗАЦІЯ СУБ'ЄКТ-СУБ'ЄКТНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У ПРОЦЕСІ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

У статті проаналізовано вплив суб'єкт-суб'єктної взаємодії на процес іншомовної комунікації, визначено сутність комунікації, виділено нетрадиційні методи спілкування викладача та студента на заняттях іноземної мови, запропоновано форми виконання комунікативно-зорієнтованих завдань а також обґрунтовано умови, необхідні для суб'єктів навчальної діяльності у процесі іншомовної комунікації.

Ключові слова: суб'єкт, навчальний процес, іншомовна комунікація, іноземні мови, метод, форма, умови, педагог, студент.

Проблема суб'єкт–суб'єктних стосунків є особливо актуальною сьогодні з огляду на те, що століття, яке закінчилося, і століття, яке розпочалося, характеризуються значним зростанням науково-технічного прогресу, інтенсифікацією виробництва, механізацією і, особливо, інформатизацією суспільних взаємин між суб'єктами діяльності,

спілкування, виробництва. У навчальному процесі, де б мали гуманізуватися стосунки між суб'єктами навчальної діяльності, ставиться акцент на змісті інформації і на її кількості, на шляхах, методах, формах навчання, проте часто за ними губиться особистість. Тому сьогодні науковці-теоретики та вчителі-практики активно піднімають проблему суб'єкт–суб'єктних стосунків між вчителем та учнями, викладачем та студентами.

Суб'єктність є надзвичайно важливою умовою успіху навчального процесу, оскільки ставить особистість у позицію активності, свідомості і свободи. Зміна мотивації із зовнішньої на внутрішню, прийняття суб'єктної позиції замість об'єктної, усвідомлення потреби і можливості рівних, партнерських стосунків із педагогом дає підстави говорити про оптимальні умови організації навчального процесу. Для одержання позитивних результатів у навчальному процесі необхідно змінювати традиційну методику викладання та знаходити нові прийоми, форми та методи навчання, адже традиційні методи орієнтовані на заучування певного матеріалу за темами, а ці методи не завжди дають бажані результати, оскільки не спонукають тих, хто навчається, до активного "говоріння". В іншомовній комунікації їх сутність зводиться до опанування мінімальним словниковим запасом та умінням відтворити завчений матеріал. Сьогодні інтерес викликають методи, що стимулюють активну мисленнєву діяльність і спонукають тих, хто навчається, до висловлювання думок іноземною мовою і саме суб'єктна позиція викладача та студента та комунікативні методи при вивченні мови забезпечать найкращий результат, адже досягти високого рівня комунікативної компетенції в англійській мові, не знаходячись серед її носіїв, справа дуже важка. Важливою задачею викладача є створення на занятті іноземної мови реальних і уявлених ситуацій спілкування, використовуючи при цьому різні прийоми роботи [6; 10].

Надзвичайно цікавими та корисними у педагогічній діяльності є праці, присвячені вивченню особливостей культури спілкування й розвитку комунікативних здібностей у професійній діяльності фахівця (О. Баєва, Г. Бороздіна, О. Даниленко, О. Ілляєва, О. Казарцева, С. Мельникова та ін), також праці О. Леонтьєва, І. Зимньої, Ю. Пассова, С. Шатілова, Г. Рогова та ін. присвячені теорії комунікативної лінгвістики і психології та теорії діяльності. Проблемі суб'єкт-суб'єктної взаємодії присвячено праці вітчизняних та зарубіжних науковців, серед яких відзначаємо О. Сухомлинську, Н. Ничкало, Г. Васяновича, О. Вишневського, І. Беха. Вони розглядають різноманітні аспекти гуманізації та демократизації стосунків у навчальному процесі, окреслюють шляхи і можливості посилення цього процесу у сучасній освіті, вказують на необхідність

вирішення цієї проблеми.

Метою статті є спроба висвітлити пріоритетну роль суб'єкт-суб'єктної взаємодії у процесі іншомовної комунікації, виділити нетрадиційні методи спілкування викладача та студента на заняттях англійської мови, запропонувати деякі форми виконання комунікативно-зорієнтованих завдань, а також умови, сприятливі для активної й вільної участі кожної особистості у спільній діяльності.

Навчання за традиційними методами відбувається так, що в центрі навчального процесу перебуває викладач, котрий повідомляє студентам інформацію, після чого вони її відтворюють, це є так званий "teacher-centered approach", де вчитель є суб'єктом, а студент – об'єктом навчання. На сьогодні широкого поширення у Європі набув "person-centered approach" – "особистісно-орієнтований підхід", при якому однаково важливі як особистість вихованця, так і особистість викладача, кожен з них стає суб'єктом власного розвитку, адже людина розвивається лише тоді, коли вона активна та діє самостійно [6]. Сутність суб'єкт-суб'єктних відносин у навчальному процесі полягає у:

- когнітивно-емоційній взаємодії суб'єктів цього процесу;
- у піднесенні значущості особистості для педагога і реалізації партнерських стосунків;
- у формуванні позиції ціннісного ставлення до іншої особистості;
- у взаємозалежному та взаємозумовленому особистісному зростанні педагога та вихованця у процесі взаємодії [9].

Підґрунтям для цього можуть бути принципи плюралізму, альтернативності, гуманності, демократизму, діяльнісної опосередкованості процесу формування особистості тощо. Психологічні та педагогічні дослідження доводять, що комплекс принципів для реалізації суб'єкт-суб'єктних стосунків у процесі навчання є широким. Зокрема, науковці називають різні принципи, які, проте, не входять у суперечність одні з одними. Серед них можуть бути принципи довіри, взаємної поваги, культури, взаємної підтримки, емпатії, рівності, комфортності [4, с. 43].

Позиція суб'єктності позитивно впливає на результат комунікації. Аналіз науковопсихологічної літератури [3; 5; 8] свідчить, що існує декілька визначень комунікації:

По-перше, комунікація – це обмін інформацією між людьми у процесі їх спільної діяльності; це обмін ідеями, думками, відчуттями, обмін інформацією, без неї неможливе існування жодної організованої групи людей.

По-друге, комунікація – це пов'язуючий засіб, за допомогою якого в єдине ціле об'єднується організована діяльність. Її також можна розглядати

як засіб, за допомогою якого соціальні й енергетичні внески вводяться в соціальні системи. Вона є засобом, за допомогою якого модифікується поведінка, здійснюються зміни, інформація набуває ефективності, реалізуються цілі.

По-третє, комунікація – інформаційна взаємодія суб'єктів, яка характеризується такими ознаками:

- суверенітетом учасників взаємодії, їх інтересів і ціннісних орієнтацій (уявлень про предмет взаємодії і ставлення до нього);

- технологічною забезпеченістю каналу рівноправного інформаційного обміну та рівного рівня інформаційної обізнаності про ситуацію й предмет взаємодії.

Існує дві основні функції комунікації: інформаційна й особистісна. Перша здійснює процес руху інформації, друга – взаємодію осіб. Вони тісно пов'язані між собою. Взаємодія осіб значною мірою здійснюється завдяки руху інформації, але повністю до інформаційних процесів не зводиться, тому що комунікація будується не тільки за фактом передачі та отримання інформації, але й за особистісними оцінками та індивідуальними інтерпретаціями [2].

Студент, який є суб'єктом навчальної діяльності у процесі іншомовної комунікації, не лише відтворює почуту інформацію, але й висловлює своє ставлення до почутого, вносить певні корективи. Викладач своєю чергою спонукає студентів до вирішення нових завдань спілкування, призначаючи комунікативні завдання, створює умови для активної й вільної участі кожної особистості у спільній діяльності. О. Столяренко виділяє такі умови успіху спілкування іноземною мовою: забезпечення студентам, які навчаються спілкуватися англійською мовою, можливості вільного висловлювання своїх думок і вираження почуттів у процесі взаємодії з іншими; створення обставин, за яких кожен учасник групового спілкування залишається у фокусі уваги інших; включення студентів у ситуації, коли самовираження особистості стає важливішим, ніж демонстрація мовних знань; коли заохочуються навіть суперечливі, парадоксальні, сумнівні твердження, якщо вони свідчать про самостійність тих, хто навчається, їхню активну позицію; обставини, за яких учасники спілкування почувають себе у безпеці від критики, переслідування за помилки і покарання; використання мовного матеріалу підпорядковане завданню індивідуального мовленнєвого задуму; мовний матеріал відповідає мовленнєво-мисленнєвим і можливостям того, хто говорить; відносини будуються на паритетних засадах, толерантності, співпереживанні, емпатії, розумінні іншого, спілкування здійснюється без зайвої конкуренції і критиканства. Водночас, коли студент припускається мовленнєвих помилок, доцільно вважати це явище не лише можливим, а й досить нормальним.

Оволодіння англійською розмовною граматикою припускає деякі відхилення від граматики письмової мови [6].

Вищезгадані умови, на наш погляд, є неодмінними в ході навчання іноземної мови і можуть відіграти суттєву роль у формуванні комунікативної активності студентів.

Надзвичайно важливою при реалізації комунікативних методів є інформативна компетенція тих, хто навчається, спілкуванню англійською мовою. Вона включає в себе такі елементи: інформаційні "фрейми" (frames) – орієнтацію в певній галузі знань; сформовані знання (schemata); загальну орієнтацію у мовній картині світу (language representation); фонові знання (background knowledge) – загальний кругозір, інтелектуальний рівень розвитку; основні світоглядні установки (general knowledge) [7].

Мовчання студента на занятті часто можна пояснити тим, що він не здатен виступити суб'єктом навчальної діяльності, оскільки не володіє предметом розмови, не має власного ставлення до проблеми, що обговорюється, не знайомий з можливими способами поведінки, хоча й вивчив лексику з граматиною, тому добре було б повідомити студентам тему, яка буде обговорюватися на наступному занятті та вказати на джерела, де можна знайти потрібну для них інформацію.

Я. В. Ушакова запропонувала ряд завдань на зразок "інформаційної нерівності" (information gap), котрі, на нашу думку, можна з успіхом використовувати у навчанні англійської мови, розвинути комунікативні здібності кожного суб'єкта начального процесу:

- picture gap (учасники навчально-рольової гри мають майже однакові картинки, деякі зображення відрізняються, відмінності необхідно виявити за допомогою питань, не маючи можливості бачити картинку партнера);

- text gap (студенти мають аналогічні тексти або фрагменти того самого тексту, який запропонований комусь із них, але в інших можуть бути відсутні деякі відомості, і недостачу інформації потрібно поповнити);

- knowledge gap (один студент має інформацію, якої немає у іншого, і її необхідно отримати у ході обговорення);

- belief gap (студенти мають різні погляди, а потрібно виробити єдину думку, дійти спільного знаменника);

- reasoning gap (учасники розмови мають різні докази, які потрібно зіставити і узагальнити).

Методикою проведення нетрадиційних вправ займалися іноземними науковці Ch. Hadfield, Jill Hadfield [11; 12]. На основі вправ, запропонованих цими методистами, було проведено експеримент, результати якого підтвердили ефективність вивчення усного англійського мовлення за цим методом. Це були такі типи вправи: smile (студенти підходять один до

одного і з “обов’язковою” посмішкою обмінюються репліками); merry-go-round (учасники утворюють зовнішнє і внутрішнє коло і, рухаючись за годинниковою стрілкою, обмінюються репліками за пропонованою тематикою); contact (учасники підходять один до одного і вчаться вдало розпочинати бесіду); kind words (кожен висловлює задоволення від спілкування, робить іншому компліменти, говорить будь-які приємні слова на адресу співбесідника);

Такі вправи спонукали студентів бути активними, самостійно виражати свої думки, стати суб’єктами навчальної діяльності. При цьому добре закріплювалася вивчена лексика та граматичний матеріал.

У комунікативних завданнях можна використовувати ті ж самі, постійні, “наскрізні” персонажі: репортер, автор, лідер, песиміст, оптиміст, скептик, популярні казкові персонажі, улюблені герої літературних творів, їхня мовленнєва поведінка визначається професією, характером або “попереднім життям” у творі. Доцільним інколи видається “зіткнення” різних масок, що поміщені в одну ситуацію. Наприклад, яким би чином оптиміст, песиміст і скептик оцінили виступ рок ансамблю, який вони втрюх відвідали [1].

Прикладами нетрадиційних методів можуть бути “скетч”, “рольова гра”, “круглий стіл”, “дискусія”:

– “скетч” – це коротка сценка, що розігрується згідно із запропонованою проблемною ситуацією, де вказуються дійові особи, їхній соціальний статус, рольова поведінка. Скетч, на відміну від рольової гри, характеризується меншою складністю і свободою мовленнєвої поведінки персонажів. У вигляді скетчів можуть бути розіграні невеличкі сюжети соціально-побутової сфери;

– рольова гра дає змогу моделювати ситуації реального спілкування і відрізняється, передусім, свободою і спонтанністю мовленнєвої і немовленнєвої поведінки персонажів. Рольова гра передбачає наявність певної кількості учасників, а також ігрової проблемної ситуації, в якій вони діють. Кожен учасник у ході гри організовує свою поведінку залежно від того, як себе поведуть партнери, і від своєї комунікативної цілі. Підсумком гри повинно стати розв’язання конфлікту;

– “круглий стіл” являє собою обмін думками з будь-якого питання, проблеми, що цікавить учасників спілкування. Той, хто бере участь у “круглому столі”, навчається висловлюватися від свого імені. Проблеми, що обговорюються за “круглим столом”, можуть бути найрізноманітнішими: соціальними, країнознавчими, морально-етичними тощо. Участь у “круглому столі” вимагає від студентів високого рівня володіння мовою і наявності певних знань з проблеми чи певної галузі знань. Тому як прийом контролю “круглий стіл” можна проводити не на початковому етапі навчання, а по

закінченні роботи над темою або декількома сюжетними темами;

– дискусія являє собою одну із форм організації суперечки, так званого словесного змагання. Це обмін думками щодо будь-якого предмета з метою досягнення єдності у поглядах на цей предмет. Обов'язковою умовою дискусії є наявність будь-якого суперечливого питання. Кінцеве його вирішення виробляється в ході дискусії. Для успішного її проведення учасники повинні володіти знаннями про предмет обговорення, мати власну думку з цього приводу, володіти прийомами впливу на партнерів і мистецтвом ведення бесіди [6].

Висновки. Суб'єкт-суб'єктна взаємодія є необхідною умовою у процесі іншомовної комунікації. Для цього педагогу необхідно мати чітке уявлення про організацію навчання англійської мови, вибрати ефективні форми подачі матеріалу та нетрадиційні методи комунікативного спілкування, причому необхідно постійно підтримувати мовленнєво-мисленнєву активність тих, хто навчається. Комунікативна організація заняття має бути не лише помітною зовні, але й вимагає певного внутрішнього стану учасників навчального процесу. При створенні і формуванні комунікативних завдань необхідна велика винахідливість. Важливим моментом є факт побудови їх на цікавому, такому, що захоплює, матеріалі реальної дійсності, мобілізуючи також фантазію тих, хто навчається. Викладач повинен проявити себе справжнім суб'єктом навчальної діяльності, накопичуючи "банк фактів", своєрідну колекцію цікавих, неординарних випадків, які можуть бути перетворені на такі завдання, що підвищують тонус спілкування, стимулюючи мовленнєву творчість. Такі комунікативні методи стимулюють тих, хто навчається, до виявлення мовленнєвої активності, роблячи їх суб'єктами навчальної діяльності, і саме в цьому полягає їх привабливість і пріоритетне значення.

Використана література:

1. Вайсбурд Л. М. Типология учебно-речевых ситуаций // Психолого-педагогические проблемы интенсивного обучения иностранным языкам / Л. М. Вайсбурд. – М. : Просвещение, 1981. – 316 с.
2. Вацлавик П. Прагматика человеческих коммуникаций: Изучение паттернов, патологий и парадоксов взаимодействия / П. Вацлавик, Д. Бивии, Д. Джексон ; [пер. с англ. А. Суворовой]. – М. : Апрель-Пресс, Изд-во ЭКСМО Пресс, 2000. – 320 с.
3. Зубенко Л. Г. Культура ділового спілкування : [навч. посіб.] / Л. Г. Зубенко, В. Д. Немцов. – К. : ЕКС ОБ, 2002. – 200 с.
4. Психологія самоактивності учнів у виховному процесі : навч.-метод. посібник / за заг. ред. М. Й. Боришевського. – К. : ІЗМН, 1998. – 192 с.
5. Соколов А. В. Общая теория социальной коммуникации : [учеб. пособ.] / А. В. Соколов. – СПб. : Изд-во Михайлова В. А., 2002. – 461 с.
6. Столяренко О. Використання нетрадиційних методів комунікативного спілкування у навчанні англійської мови // О. Столяренко / Рідна школа. – 2003. – № 9. – С. 47-49.
7. Улухіна Н. В. и др. Контроль устного неофициального общения на иностранном языке // Н. В. Улухіна / Иностранные языки в школе. – 1998. – № 2. – С. 14-18.

8. Урбанович А. А. Психология управления : [учеб. пособ.] / А. А. Урбанович. – Мн. : Харвест, 2003. – 640 с.
9. Хоменко А. В. Формування особистісно орієнтованих відносин учителя й учнів у виховному процесі загальноосвітньої школи першого ступеня : автореферат дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.07. теорія і методика виховання / Нац. пед. у-тет ім. М. П. Драгоманова, 2006. – 20 с.
10. Ярова О. Сучасні підходи до навчання іноземних мов / О. Ярова // Рідна школа. – 2003. – № 9. – С. 61-63.
11. Hadfield Charles. Writing games / Charles Hadfield. – Nelson. – 1990.
12. Hadfield Jill. Communication games / Jill Hadfield. – Nelson, 1990.
13. Voloshanska I. V., Myskiv I. S. Realization of Subject-Subjective Co-operation in the Process of Foreign Communication.

ВОЛОШАНСКАЯ И. В., МЫСЬКИВ И. С. Реализация субъект-субъектных взаимоотношений в процессе иностранной коммуникации.

В статье проанализировано влияние субъект-субъектных взаимоотношений на процесс иностранной коммуникации, определена сущность коммуникации, выделены нетрадиционные методы общения преподавателя и студента на занятиях иностранного языка, предложены формы выполнения коммуникативно-ориентированных заданий, а также обоснованы условия, необходимые для субъектов учебной деятельности в процессе иностранной коммуникации.

Ключевые слова: субъект, учебный процесс, иностранная коммуникация, метод, форма, условия, педагог, студент.

VOLOSHANSKAYA I. V., MYS'KIV I. S. Realizacyya sub'ekt-sub'ektnykh mutual relations in the process of foreign communication.

The influence of subject-subjective co-operation on the process of foreign communication is analysed in the article. The essence of communication is determined. Unconventional methods of communication among teachers and students at the English lesson are distinguished here. The forms of implementation of communicative-orientated tasks are offered as well as the terms necessary for the subjects of the educational activity in the process of foreign communication are grounded in the article.

Keywords: subject, educational process, foreign communication, foreign languages, methods, form, terms, a teacher, a student.

**Волошин С.
Державний Дрогобицький педагогічний університет
імені Івана Франка**

ДО ПРОБЛЕМИ ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Стаття присвячена психолого-педагогічному аналізу духовно-морального розвитку особистості. Звертається увага на те, що сьогодні нагальною потребою стало відродження забутих національних традицій, залучення церкви до народної освіти, оскільки саме християнські ідеали забезпечать гармонійний розвиток у світогляді особистісного, національного та загальнолюдського, що відбиває побудову гармонійно розвиненої особистості в планетарному всесвітньому просторі.

Ключові слова: гуманізм, духовність, духовно-моральний розвиток, моральність, світогляд, система цінностей, християнські ідеали.